

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ АПК

УДК 339.976:631.1

ГУДИМ Катерина Миколаївна

к. е. н., доцент, доцент кафедри менеджменту та туристичного бізнесу
Дніпропетровський національний університет
імені Олеся Гончара
zhilenkok@mail.ru

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АПК УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СВІТОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

***Анотація.** Розкрито сучасні тенденції розвитку аграрного ринку України. Класифіковано виробників сільськогосподарської продукції за трьома основними групами країн. Виявлено основні перспективні напрями функціонування вітчизняного АПК. Підкреслено, що в умовах світової інтеграції Україна може диверсифікувати свій експорт між трьома групами країн, пропонуючи особливо якісні й екологічно чисті продукти.*

***Ключові слова:** аграрний ринок, три групи країн, державне регулювання, потенціал сільськогосподарського виробництва, експорт агропродукції, інтеграційні процеси, конкурентний потенціал.*

Постановка проблеми. Сучасні інтеграційні процеси впливають на розвиток аграрного ринку, трансформуючи світоглядні позиції науковців і практиків. Зовнішніми проявами сучасної модифікації ринку сільськогосподарської продукції стало формування потужного експортного потенціалу АПК України на засадах державних програм та Технічного регламенту. При цьому національний АПК демонструє відносний потенціал сільськогосподарського виробництва та експорту продовольства. Тобто є резерви виробництва продовольчих товарів над споживанням, і ці резерви при відповідній технічній обробці та менеджменті можна з успіхом експортувати у інші країни світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та прикладні аспекти формування, функціонування й розвитку аграрного ринку знайшли відображення у працях вітчизняних і зарубіжних економістів: Жан-Марк Фоурниєра, С.Вудса, Дж. Рейнолдса, П. Саблука, В. Юрчишина, Ю. Макогона та ін. Зокрема, Жан-Марк Фоурниєр, С.Вудс, Дж. Рейнолдс досліджують основні проблеми інвестиційної привабливості АПК в контексті перспектив розвитку та динамічних світових інтеграційних процесів [1-3].

Визначення невіршених раніше частин загальної проблеми. Одночасно в умовах активізації інтеграційних процесів, необхідні комплексні дослідження, спрямовані на обґрунтування перспективних напрямів розвитку експорту сільськогосподарської продукції. Виявлення та класифікація найбільш перспективних експортних регіонів світу, виявлення впливу сучасних конкурентних переваг національного аграрного ринку, дослідження тенденцій його монополізації та диференціації залежно від ресурсних відмінностей у виробництві сільськогосподарської продукції.

Метою статті є виявлення перспективи розвитку АПК України в контексті світової інтеграції.

Викладення основного матеріалу дослідження. Сьогодні саме аграрний комплекс забезпечує найбільшу частку валютних надходжень до бюджету України. В цілому географічна структура експорту показує переорієнтацію експорту в країни Азії (частка експорту складає близько 47%, обсяг експорту – \$ 5,5 млрд.), збереження основних

позицій у торгівлі з країнами ЄС (частка 26,4%, обсяг – \$ 3,1 млрд.) і африканськими країнами, розширені поставки в США. В умовах кризи в 2014 р. агрокомплекс став основним двигуном вітчизняного експорту, і, отже, головним джерелом припливу іноземної валюти: експорт сільськогосподарської продукції склав \$ 16,67 млрд. Це майже 30% від загального обсягу експорту (\$ 53,91 млрд.) [5,8,9]. За 11 місяців поточного року експорт склав майже 40% від загального експорту України (табл. 1).

Таблиця 1.

Місце України у світовому експорті аграрної продукції [8]

Товар	Обсяг експорту млн. тон	Місце на ринку
Олія соняшникова	4,3	1
Кукурудза	18	3
Ячмінь	2,7	4
Пшениця	11	6
Соя	2	7
Пташине м'ясо	0,17	8

Агропромисловий комплекс України забезпечує 14% загального обсягу ВВП. Україна – лідер в рейтингах світових експортерів: №1 – соняшникової олії, №3 – кукурудзи, №4 – ячменю, №6 – пшениці, №7 – сої, №8 – курятини. У 2014/2015 вдалося досягти рекордного експорту зернових за роки незалежності – майже 35 млн т. За останніми даними USDA Україна увійшла до трійки світових експортерів зернових після США і ЄС. Експорт агропродукції за 11 місяців 2015 року склав 13 млрд. дол. США [6,8].

Експорт агропродукції за 11 місяців 2015 року склав \$ 13 млрд. ЄС – найбільший торговельний партнер України з питомою вагою 37,6% у зовнішньоторговельному обігу товарів України за січень-червень 2015 року [5-7]. На рис.1 представлено динаміку в % до 2005 року як 100% для світу, України та трьох груп країн з подібним трендом розвитку.

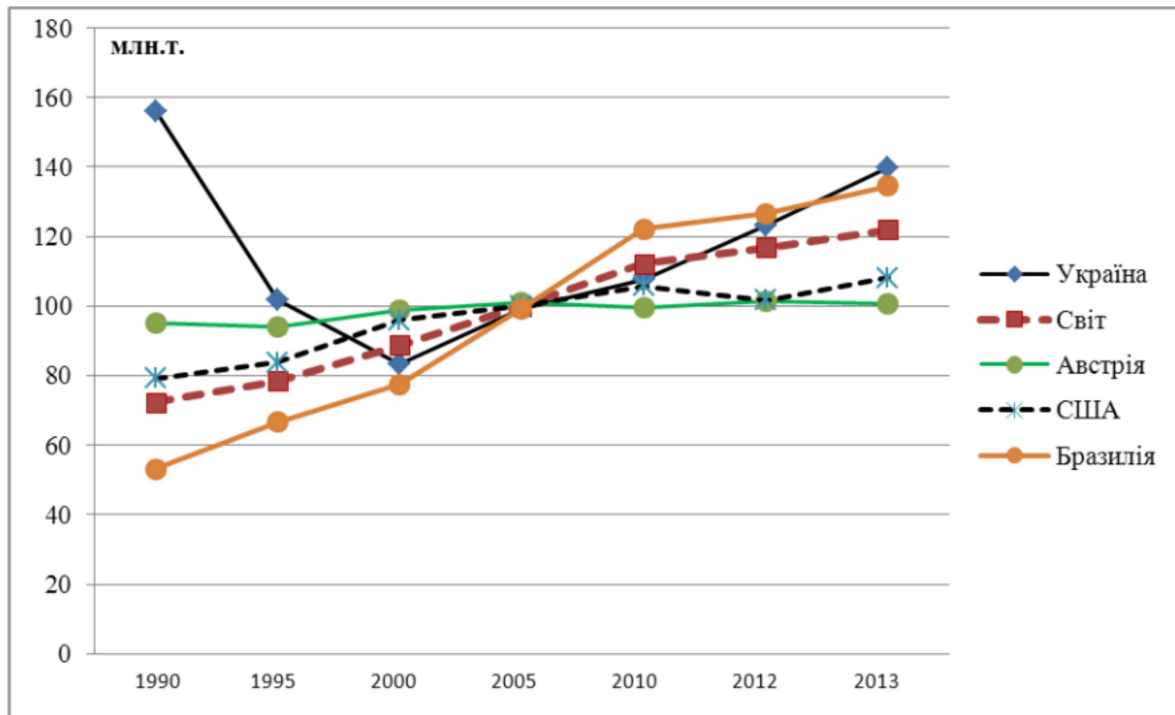

Рис. 1. Динаміка с/г виробництва по трьох основних групах країн на періоді 1990 – 2013 рр. [5]

Тренд країн колишнього соціалістичного табору та СРСР: України, Білорусі, Казахстану, Росії, Угорщини, Болгарії, Польщі характерний тим, що у період 1990 – 2005 р.р. спостерігався суттєвий спад с/г виробництва, який змінився на помірне зростання у наступний період 2005 – 2013 рр. (рис. 1.).

Інша велика група країн являє собою індустріально розвинені країни Європи і Америки, які значною мірою вичерпали свої природні ресурси та резерви сучасних аграрних технологій. Тому сукупне виробництво у них окремо і в цілому слабо коливається біля 100%. Сюди належать: Велика Британія, Швеція, Німеччина, Італія, Франція, Греція, Іспанія, Швейцарія та США.

До третьої групи країн (Китай, Аргентина, Уругвай, Канада) належать країни з стійкою тенденцією зростання с/г виробництва на усьому періоді останніх 20 років. Ці держави мають значні природні ресурси і за умов впровадження сучасних технологій можуть забезпечити стабільне зростання ще на кілька десятиліть.

Досить успішно, з темпами росту у 2 рази, розвивалось птахівництво і виробництво яєць [3, 4]. У цій групі Україна теж має значні перспективи виходу на міжнародні ринки, а 10 підприємств, що виробляють курятину, вже вийшли на ринок ЄС та Саудівської Аравії.

І вже поза конкуренцією стоять українські виробники насіння та соняшникової олії, такі як Нібулон, Kernel-Trade, Миронівський Хлібопродукт та ін. Саме вони заповнюють основний сегмент українського експорту олії та олійних культур [8, 9].

В Україні за останні 10 років основним вкладом у зростання аграрного сектору був розвиток виробництва зернових культур, – воно зросло у 3 рази. Приблизно такими темпами розвивалось виробництво зерна тільки у Аргентині, Бразилії та Канаді і, отже, ці країни складають для нас основну конкуренцію на світових ринках зерна (рис.2). Порівняння за зерновою групою, птахівництвом та деяких інших галузях АПК підтверджує тезу про значні резерви нашого аграрного виробництва та продуктів їх переробки для експорту на світові ринки [5, 6].

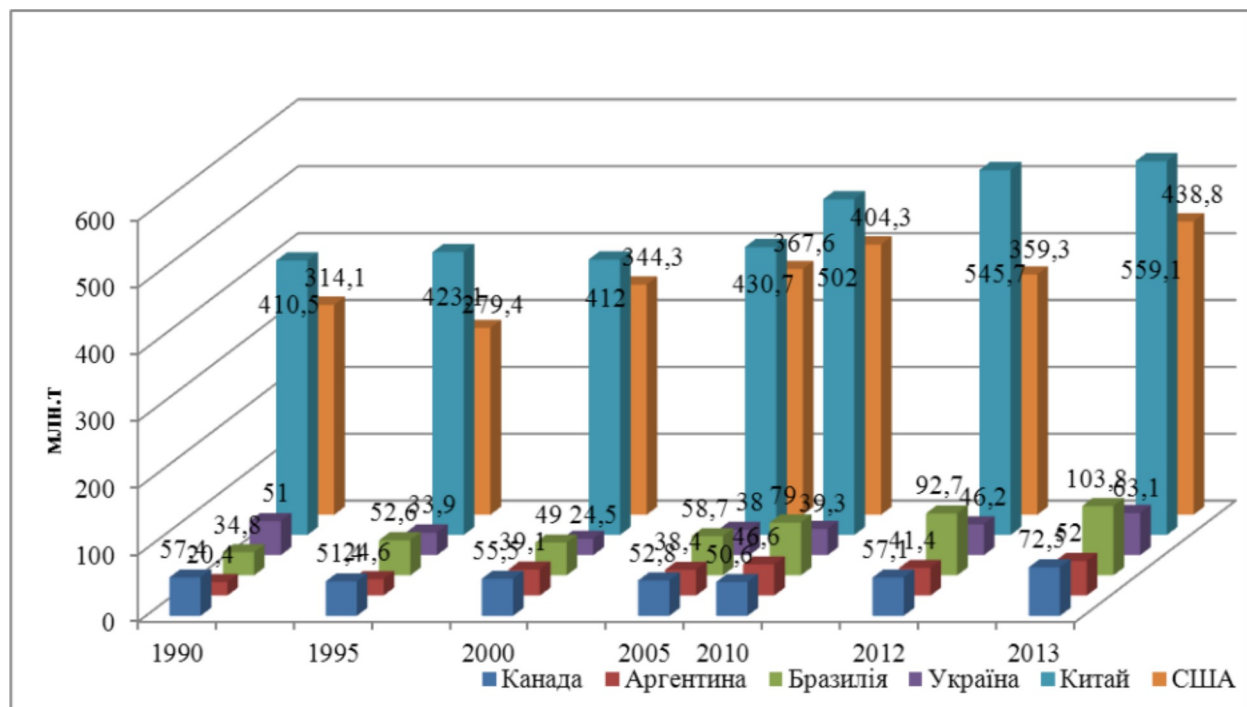

Рис. 2. Виробництво зернових і зернобобових культур в окремих країнах за період 1990-2013 рр. [5,6]

Найслабшою ланкою вітчизняного АПК вже тривалий час є тваринництво і супутні йому виробництва молока та м'яса [7,9]. Хоча рівень переробки сировини у цих галузях постійно підвищується, все ж і виробництво, і продукція м'ясо-молочної галузі потребує посиленої уваги і стимулювання з боку держави.

За роки незалежності в Україні значно скоротилося виробництво м'яса (із 4357,8 тис.т. у 1990 р. до 2359,6 тис.т. у 2014), проте якщо частки яловичини та телятини і свинини зменшились у загальному обсязі виробництві м'яса у майже 5 та 2 рази відповідно, виробництво м'яса птиці, навпаки, збільшилось більше, ніж у півтора рази. Позитивну динаміку демонструє також виробництво яєць (ріст близька 20% у порівнянні з даними 1990 р.). Разом з тим, на даний час зростає потреба населення держави в різноманітних видах птахівничої продукції (яйця, м'ясо, жир, пухо-перова сировина, тощо). Зокрема, підвищується зацікавленість до делікатесних продуктів – дієтичне м'ясо індиків, м'ясо нежирних качок, молода гусятина, яка за смаковими якостями наближається до дичини, а також до такого делікатесу як фуа-гра (гусяча печінка). В яєчному курівництві сучасним напрямком діяльності є виробництво продукції, збагаченої рядом мікроелементів, вітамінів, а також отримання екологічно чистої та безпечної для здоров'я людини продукції.

Це дає можливість стверджувати, що птахівнича продукція має великий попит, а також потенціал для подальшого розвитку; велику частку в структурі виробництва продукції птахівництва могли б зайняти середні і дрібні виробники, і це може стати можливим у разі вирішення ряду завдань.

Так, у «Стратегії діяльності Міжрегіональної Громадської Спілки птахівників і кормовиробників України на 2013-2015 рр.» окреслено, поміж багатьох інших, наступні пропозиції щодо покращення механізмів державної підтримки сільськогосподарської кооперації та захисту інтересів племінних господарств:

- здійснення системи заходів державного регулювання галузі, а саме забезпечення стабільного надходження племінної продукції (яйце, молодняк) всіх видів птиці шляхом створення репродукторів на основі вітчизняного генофонду;
- удосконалення положення про «Порядок використання коштів Державного бюджету України на виконання програм селекції у птахівництві на підприємствах агропромислового комплексу і в науково-дослідних господарствах та інші» з урахуванням запропонованого рівня доплат з держбюджету племінним заводами;
- розробка Технічного регламенту «Вимоги щодо виробництва і реалізації інкубаційних яєць та молодняку сільськогосподарської птиці»;
- легалізація діяльності всіх без винятку виробників інкубаційних яєць і приватних інкубаторів, шляхом розробки нормативної документації з ліцензування цього виду бізнесу і запровадження обов'язкового ліцензування;
- ініціювання на відповідному законодавчому рівні посилення адміністративної та економічної відповідальності за порушення встановлених правил виробництва і продажу інкубаційних яєць, добового молодняку птиці, повноважень ветеринарної та фітосанітарної служби в частині контролю за приватними подвір'ями, стихійними місцями торгівлі, несанкціонованими пунктами реалізації інкубаційного яйця, молодняка птиці, комбікормів, в т.ч. і на офіційних ринках, без відповідних дозвільних документів;
- розробка та реалізація на загальнодержавному та регіональному рівні Програми підтримки малого й середнього бізнесу через систему державної підтримки сільськогосподарської кооперації. в частині розвитку птахівництва, насамперед гусей, качок, індиків, курей м'ясо-яєчних порід, перепелів.

Програма повинна передбачати преференції з боку держави в таких питаннях, як бюджетна підтримка суб'єктів племінної справи по програмі селекції, отримання

часткової компенсації відсоткової ставки, за рахунок державного та обласних бюджетів, за кредитами на розвиток бізнесу, часткову компенсацію вартості племінних ресурсів (інкубаційне яйце і молодняк птиці) придбаних підприємством у вітчизняного суб'єкта племінної справи, спрощену процедуру оформлення дозвільних документів на будівництво, реконструкцію і технічне переоснащення малих та середніх птахоферм [7, 8].

Виділимо кілька основних груп держав з різним станом і динамікою сільськогосподарського виробництва.

Перша група – це більшість країн «старої» Європи (Німеччина, Франція, Британія, Швеція, Австрія, Данія, Нідерланди, Швейцарія, Італія та ін.). Ці держави, гранично використавши свої природні ресурси та досягнення індустрії, досягли певного насичення аграрного виробництва, їх показники динаміки слабо коливаються у межах 90-100%.

Другу групу, до якої належить і Україна, складають пострадянські країни східної Європи, які у часи переходу від соціалістичної власності й планової економіки до приватної власності з ринковою економікою мали труднощі та втрати виробництва, і які за останнє десятиліття почали нарощувати виробництво на нових, ринкових засадах. Усі вони мають певні успіхи і перспективи розвитку свого аграрного сектору, і у цьому ряду Україна має чи не найбільший потенціал завдяки своїм земельним ресурсам.

Третю групу складають великі за територіями і багаті природними ресурсами країни Азії, Африки та Америки (Китай, Аргентина, Бразилія, Індія, Казахстан), які тільки-но виходять на рейки сучасного індустріального землеробства і демонструють стійкі тенденції до зростання сільськогосподарського виробництва, від рівнів порядку 60% до 120-130% [10].

Висновки та перспективи подальших розвідок. Україна може диверсифікувати свій експорт між усіма цими трьома групами, пропонуючи Європі особливо якісні й екологічно чисті продукти, а Китаю, Індії та ін. – зернові, сою, курятину, яйця, олію. Це вже відбувається (рис. 2) і обсяги цього експорту постійно зростають.

Проведений аналіз демонструє відносний потенціал сільськогосподарського виробництва України та експорту продовольства, оскільки за показниками виробництва за усіма видами продовольчих товарів Україна у 2-3 рази перевищує середні світові показники. Особливі резерви виробництва порівняно з найбільшими аграрними економіками ми маємо у зерновій групі та птахівництві. Це значить, що у нас є резерви виробництва продовольчих товарів над споживанням, і ці резерви при відповідній технічній обробці та менеджменті можна з успіхом експортувати у інші країни світу. Перспективними напрямками дослідження є виявлення впливу ТНК на формування ресурсного та експортного потенціалу АПК України в контексті світової інтеграції.

Список використаної літератури

1. Макогон Ю. В. Трансформація процесу транснаціоналізації в умовах зростання невизначеності глобального економічного середовища : монографія / Ю. В. Макогон, Т. В. Орехова, К. В. Лисенко, І. О. Шульга. – Д., 2011. – 652 с.
2. Fournier, Jean-Marc The negative effect of regulatory divergence on foreign direct investment // OECD Economics Department Working Papers No. 1268 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.1787/5jrqgvg0dw27-en>
3. Wood, Steve and Reynolds, Jonathan Establishing Territorial Embeddedness within Retail Transnational Corporation (TNC) Expansion: The Contribution of Store Development Departments. *Regional Studies*, 48 (8). pp. 1371-1390.// 2014
4. Статистика сільського господарства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/katalog/kat_u/cat9_u.htm.
5. Обзор экономики Украины: ноябрь 2015 - SP Advisors/ Инвестиционно-банковские услуги [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.spadvisors.eu/rs/item_121.

6. Обзор рынков агрокультуры. Февраль 2015 - SP Advisors/ Инвестиционно-банковские услуги [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.spadvisors.eu/files/SP%20Advisors_Commodity%20Outlook_February%202015.pdf
7. Monetary Fund - IMF Country Report No. 15/218 «Ukraine: First review under the extended arrangement» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2015/cr15218.pdf>.
8. The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank «Achieving Ukraine's Agricultural Potential - Stimulating Agricultural Growth And Improving Rural Life» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/tad/agricultural-policies/34031855.pdf>.
9. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України / Державна підтримка українського експорту / Зовнішня торгівля товарами у 2014 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/vnishno_t_balans/
10. EcoKonnec t– Länderbericht Ukraine [Електронний ресурс].– Режим доступу:http://www.ekoconnect.org/tl_files/eko/p/14Laender/berichtstext_ukraine_1.pdf

References

1. Makogon, U.V., & Orechova, T.V. (2011). *Transformation of transnational process in the conditions of increasing indefinite of global economic area*. In U.V. Makogon (Ed.). D. (in Ukr.).
2. Fournier, J.-M. (2012). *The negative effect of regulatory divergence on foreign direct investment*. OECD Economics Department Working Papers, 1268. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.1787/5jrqvgv0dw27-en> (in Eng.).
3. Wood, S., & Reynolds, J. (2014). *Establishing Territorial Embeddedness within Retail Transnational Corporation (TNC) Expansion: The Contribution of Store Development Departments*. *Regional Studies*, 48 (8), 1371-1390 (in Eng.).
4. *Agricultural statistic of Ukraine for 2014* (2015). Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/druk/katalog/kat_u/cat9_u.htm (in Ukr.).
5. *Review of Ukrainian economics: November 2015* (2016). SP Advisors/ Investment-banks' services. Retrieved from http://www.spadvisors.eu/rs/item_121/ (in Ukr.).
6. *Review of agricultural market. February 2015* (2016). SP Advisors/ Investment-banks' services. Retrieved from: http://www.spadvisors.eu/files/SP%20Advisors_Commodity%20Outlook_February%202015.pdf(in Ukr.).
7. Monetary Fund (2015). "Ukraine: First review under the extended arrangement", *IMF Country Report, 15/218*. Retrieved from <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2015/cr15218.pdf> (in Eng.).
8. The International Bank for Reconstruction and Development (2015). *The World Bank Achieving Ukraine's Agricultural Potential - Stimulating Agricultural Growth And Improving Rural Life*. Retrieved from <http://www.oecd.org/tad/agricultural-policies/34031855.pdf> (in Eng.).
9. *Ministry of economic development and Ukrainian Trade* (2014). Retrieved from http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/vnishno_t_balans (in Ukr.).
10. *EcoKonnec t– Länderbericht Ukraine* (2014). Retrieved from http://www.ekoconnect.org/tl_files/eko/p/14Laender/berichtstext_ukraine_1.pdf (in Ger.).

HUDYM Katherina Mykolaiyvna,

Ph.D., Assistant Professor,

Dnepropetrovsk national University by Oles Honchar

E-mail: zhilenkok@mail.ru

PERSPECTIVES OF DEVELOPMENT OF UKRAINIAN AGRICULTURAL PRODUCTION SECTOR IN THE CONTEXT OF THE WORLD'S INTEGRATION

Introduction. Development of agrarian market is under the influence of modern integration processes. These ones have been transforming of scientists' and practical persons' world outlook. Forming of the powerful Ukrainian agricultural export potential is an outward display of modern modification of the agricultural products market on the platforms of the government's programs and Technical regalement. In this situation, national agricultural sector has been showing comparative potential of production and export. Therefore, there are some reserves of food production over consumption and using definitely technical methods of treatment and management these ones could be exported all over the world.

Purpose. The main aim of our researching is to definite the perspectives of Ukrainian agricultural sector development under the influence of globalization process.

Methods. During our scientific work, we had used statistical bases, analytical, graphic methods and logical order.

Results. Nowadays agrarian sector has provided the biggest part of foreign currency into the Ukrainian budget. Geographical structure of export has demonstrated export re-orientation into Asia countries (export part is about 47% or \$ 5,5 billions), preservation of the main trade positions with EU

and African countries (export part is about 26.4% or \$ 3.1 billions). Ukrainian agrarian sector has been the main generation of the national export during the crisis in 2014y. At this period the export value of agricultural production was \$ 16,67 billions (or 30% in the total export value) [5,8,9]. During 11 months in 2015 y. export has been about 40% in the total Ukrainian export value. Record export (during Ukrainian independence) has gotten about 35million ton in 2014 -2015 yy.

Originality. It is known some groups of countries with different level and dynamic of agricultural production. The first part is European high level of development countries (Germany, France, Austria, Italia, Switzerland etc.). Potential perspectives of Ukrainian agricultural export must be oriented on the ecological and high-level quality products.

The second group includes countries of the Eastern Europe (Ukraine, Russia, Belarus, Moldova, Georgia etc.). Ukraine has the biggest potential of increasing agricultural export.

The third group is countries of Asia, Africa and America (China, Argentina, Brazil, India etc.) These countries have shown stable tendencies of growing agricultural production from 60% until 120-130% [10].

Conclusion. Ukraine can diversify its export between all these three groups. European countries will be able to import ecological products, China and India will do soybeans, eggs, sunflower oil, corns, chicken meat etc. Our analyze allows us to affirm Ukraine has a great agricultural export potential because the production value top the world's index by 2-3 times. Perspective direction of our researching is definition of TNCs' influence on the forming of recourse and export potential Ukrainian agricultural sector in the context of the world's integration.

Keywords: agrarian market; three groups of countries; government regulation; potential of agricultural production; export of agrarian products; integration process; competitive potential.

Одержано редакцією 18.01.2016
Прийнято до публікації 23.01.2016

УДК 316.464

YEVSIEIEVA Iryna

Associate Professor at the Management and Administrative Department,
National University of Food Technologies, Ukraine
is18@rambler.ru

MOSKALENKO Viktoriia

Associate Professor at the Management and Administrative Department,
National University of Food Technologies, Ukraine
Viktoriia.Moskalenko@gmail.com

EFFECTIVE LEADERSHIP STYLE AS THE MAIN ASPECT OF MANAGING CONFLICTS IN FOOD INDUSTRY ENTERPRISES

Abstract. Introduction. The changeable market environment and desire to be competitive require to do the right steps for the future success and to choose an appropriate leadership style from the owners of the enterprises. All these measures will promote the opportunities to improve business processes and increase efficiency of the enterprises.

Purpose. The main objective of this article is to show the importance of choosing a right leadership style to resolve conflicts and provide effective development of the food industry enterprises.

Methods. Analyzing the problems the following methods were used: abstract logical style (theoretical to generalization, to drawing the conclusions), statistically-economic groupings (to reflect changes in the enterprises development), the method of expert evaluations (to determine the importance of the right choice of the leadership style), graphics (to create the charts, to determine the dependencies), etc.